

I

Щастя хочеш ти зазнати?

Щастя дурно не дається:

Тільки той його придбає,

Хто за його в бої б'ється.

У великім нашім бої

За нового дня світання

Тільки й можна мати щастя,

Варте людського бажання.

II

Як мала у тебе сила,

То з гуртом єднайся ти:

Вкупі більше зробиш діла,

Швидше дійдеш до мети.

Як на силу ти багатий, —

Не єднайся ти з гуртом:

Буде силу він спиняти, —

Сам іди своїм шляхом!

III

Говорять люди: не зітхай,

Чого нема, то й так нехай!

А я говорю: не зітхай,

Коли нема, — борись, придбай!

IV

Краще кривду вже терпіти,

Ніж самим її чинити,

А ще краще, пане брате,

Ні чинить, ні зазнавати:

Сил набравшись і надій,

Не терпівши, скинуть з шиї.

V

Гей, по чім дурного знати?

Що розквасив губи й плаче!

Пане брате, пане брате!

Той дурний — то ми неначе.

Всі з зітханнями, з жалями

Озиваються до неба...

Гетьте к бісу з плаксіями!
Нам борців, нам діла треба!

VI

От, кажуть, — пригоди
Учать людей згоди.
Невже на пригоди
У нас недороди?
Здається, багато
Пригод нам бувало, —
Чомусь тільки згоди
У нас досі мало.

VII

На вбогому — лати,
На багачу — шати,
Та не йди сорочки
В дуки позичати:
Коли чим не маєш
Прикрий свою спину,
То йди просить, брате,
В убогу хатину.

VIII

Кажуть: бог нерівне ділить,
Жде, щоб люди поділились
По-братерському, без сварки...
А вони і посварились.
То дурниця! Я не вірю!
Бог робити так не може:
Він є бог і має силу, —
Хай поділить нас як гоже!
А як сили він не має
Порівняти лати й шати, —
Нащо зводити на сварку?
Нащо кепсько поділяти?

IX

«Якої віри ти?» — хтось цигана спитав.
«Якої ж треба вам?» — той одповів.
Кого тобі сей циган нагадав?
Та наших землячків...

X

Є приказка: кому біда докучить,
То той уже ся розуму научить.
Зазнали ми не то біди, а й муки,
А все тії не відаєм науки:
Хоч, кажуть, нас великі міліони,
А все б'ємо своїй біді поклони.

XI

Не єднайсь з розумами низькими,
Бо і сам понизишся ти з їми.
Та і рівний тобі головою
Не знесе тебе вгору з собою.
Тільки вищий, на розум багатий,
Зможе дух твій угору підняти.

XII

Святі чуття в душі ховай,
В їх зазирать людям не дай.
Бо осміють, зневажать їх,
Затопчуть в грязь неправд гидких.
І тільки їх тому розкрий,
Чия душа — сестра твоїй.

XIII

Поки людина жива, — не втрачає надії нехай,
Хай не гадає вона, що усе вже загинуло вкрай:
Доля мінлива у нас, усе гратися любить вона, —
Нині тяжкая біда, але радість на завтра ясна,
Горе сьогодні страшне, але щастя на завтра і рай.

XIV

Казали нам старі, що «не купи ти хати,
Сусіда ти купи, то й будеш щастя мати».
Купили ми його, і так дали багато:
І грішми віддали, і кров'ю з нас узято,
Голубили в душі на щастя ми надію.
Сусід же взяв та й сів до нас, дурних, на шию.

XV

І в ворога учитися — добра штука:
Безпечно се, і здасться нам наука.
А вчити... Ні! І друга страшно вчити,
Щоб ворога із його не зробити.

XVI

Хвилі не вір ти мінливій;
Вітер де віє, туди вона й б'є,
Берег твердий незрадливий —
Він тільки певний притулок дає.
Слову не вір ти людському —
Хвилі у морі хисткім забуття,
Ділові вір ти міцному,
Грунтови зросту, основі життя.

XVII

Народ-герой — героїв появляє,
Шануючи, він їх вінцем вінчас:
Високий дух високість признає.
А раб-народ, як є герой у його, —
Він на борця величного свого
Грязь кидає, його камінням б'є.

XVIII

Наші сили й почування,
Думи, мрії, міркування,
Рук і мозку поривання,
Все, чим тіло й дух багатий, —
За одно ми мусим дати:
Щоб ізнов народом стати!
Щоб прийти на свято згоди
Нам між іншої народи
В сяйві слави і уроди!

XIX

Ти один, а їх багато?
Ну, дак що тобі? Байдуже!
Більше буде в тебе свято,
Як подужаєш їх, друже.
Де багато — ще не сила,
Дужість міряй не лічбою:
Перевага там, де сміла

Сила духу в правім бою.

XX

Твердо гордий дуб стоїть:
Ані лютії морози,
Ані бурі, ні погрози
Не змогли його звалить.
Як той дуб, ти гордо стій:
Хай ні зради, ні догани,
Ані муки, ні кайдани
Дух зломить не зможуть твій.

XXI

Як сонце могуче, такий будь і ти:
На доброго й злого ти рівно світи,
Освічуй їм шлях, щоб до правди іти.
Як сонце — в надхмарному краї сяй,
Низькому до себе сягнуть не давай:
Високеє небо — то рідний твій край.

XXII

На троянді шпички. Та як рожі цвітуть, —
Все колюче ховають квітки;
Прийде осінь сумна, — квіти всі опадуть,
І стирчать самі гострі шпички.
Горе й радість дає нам життя молоде, —
Колючки і квітки дає всім;
Прийде старість — і радість уся пропаде,
І зостанешся з горем самим.

XXIII

Хто руйнує, — по тім застається руїна.
А руїнник поліг, — проминає година —
І руїна сумна вже зника в бур'янах,
А лихее ім'я розлетілось мов прах.
Хто будує, — лиша по собі будівання
Про потребу людям і про добре вживання;
В тій будівлі людське покоління зросте,
І творцеве ім'я йому буде святе.

XXIV

Повний місяць ясний про згасання
Не гада серед пишного сяння.
Як сміються ще дні весняні, —
Нащо думать про бурі хмарні?
Дуб зелений у літню годину
Не гада про сніги й хуртовину.
Не схиляється ж хай голова,
Як її сивина не вкрива.

XXV

Норець в глибоні поринає кипучі,
І з моря виносить він перла блискучі —
Окрасу морську земної уроди.
Так розум порине в простори чудовні,
Небесні й морські, і перла коштовні
Виносить відтіль — таємниці природи.

XXVI

Неможливо, кричать боязкі, досягти,
Бо добути його — то над людські сили!...
Не кричи, а іди і візьми його ти:
Неможливе — се те, що не вдіяв ще смілий.

XXVII

Звикли завтра всі людці робити,
Плентатись помалу до мети:
Звикни лиш робити все сьогодні —
І до неї перший прийдеш ти!

XXVIII

«Зроблю», — сього сахайся слова.
«Зробив», — оце потужних мова.

XXIX

Хочеш вік прожити марно ти?
То малої добирай мети,
Щоб за тебе нижчая була:
Бо мала — вона й тебе змалить,
Бо низька — вона й тебе знизить,
Бо з дрібною, то дрібні й діла.
Хочеш вік прожить немарно ти?

Вищої шукай собі мети,
Щоб за тебе більшая була:
За великою зростеш і сам,
З нею воля духові й рукам
І великі на ввесь світ діла.

XXX

Коли хочеш ти добро зробити, —
Поспішай його робити швидше,
Поки є його чинити сила:
Як багато вже таких бувало,
Що з добром барилися, аж поки
Час тяжкий робить лихе примусив.

XXXI

Ще змога є — пий любі солодощі,
Не поспішайсь так швидко розлучатись,
Не виривайсь так у кохання з рук, —
Вона й сама, розлука, скоро прийде;
Розлукою нудною чи тяжкою
Все в світі сім кінчається, усе!...

XXXII

Ні, не сумуй, поете безталанний,
Що ти малий, поміж людьми незнаний,
Що у тобі вбача людська юрба
Такого, як сама вона, раба,
Ще й гіршого, і подвиг твій великий
Стріває сміх чи крик ворожий дикий:
«Ти ще живий, — тим не прийшов твій час,
Бо тільки смерть великих робить з нас».

XXXIII

Лихо в світі не довічно
Мучить нас і боре,
Бо так саме, як і щастя,
Так минає й горе,

XXXIV

Як тебе вороги на хресті розіпнуть,
То стогнання свого ти не дай їм почуть, —

З твоїх мук не радіють нехай,
Ти погордою мстись! Не забудь ні на мить:
Всім вікам така смерть буде ясно світить, —
Неподужаним ти умирай!

1898 —1903
